

S m a a s t y k k e r.

XI.

Vedkommende Riber Domkapitel for Reformationen.

Af J. Kinch.

1. Oprykningen fra et ikke-residerende til et residerende Kannikdom.

S. 80 har jeg ytret, at jeg ikke vidste, om de ikke-residerende Kanniker ved Vakance kunde gjøre Fordring på at rykke op mellem de residerende. Jeg erindrede dengang ikke et Dokument, som giver god Oplysning herom. Det er et Brev fra Biskop Iver Munk til Kapitlet, der findes mellem Kapitlets gamle Dokumenter i Gehejme-Archetet og lyder saaledes (efter Grønlunds Afskrift):

»Ivarus Munck Dei gratia episcopus Ripensis. Sincera nostra dilectione in Domino semper premissa, Wiider, kiere Venner at wii haffue spwrdt at Her Niels Ebbesen er døød cujus anima requiescat in pace, nw haffuer Mester Mattis vores Cantzeller tiickt oc offte pulseret pro residentia, at han wille residere apud ecclesiam oc formoder wii, at ther er ingen seniores, som begere at residere, Thii haffue wii giffuit hannem vores Samtycke ther tiil, oc bethe wii kierligenn, atj wele admittere hannem ad residendum, Thii kierchien kwnde dageligh haffue Gaffn aff hannem, oc kwnde wii formercke, at Erchi-Degen er hans uven, thii bethe wii ether, atj tage icke hans ordt for at giøre hannem prejudicium Om swo skeer at thennom giøres nogre prejudicia, som oss thiene, tha sculle wii finde eth Sind ther tiil met tiiden, Thi lader ether her uti findes redeligh og giffuer

oss ther paa eth endeligh Svar, his paucissimis valet in Christo felices ex curia nostra Episcopali in Hostebro anno Dⁿⁱ MDXIX die vero nona mensis Februarii nostro snb sigillo.

Venerabilibus viris Dominis Prælatibus Canonicis totique Capitulo ecclesie Ripensis nobis sincere dilecto.«

Vi se heraf, at ved en Vakance mellem de residerende Kanniker den ledige Plads besattes ved Kapitlets Valg, og at i Reglen den ældste ikke-residerende Kannik, der ønskede den (thi der var dem, som ikke kunde eller vilde påtage sig de dermed forbundne Forpligtelser), af Kapitlet optoges i den ledige Plads; men at dette dog ikke var nogen fast Regel, så at Kapitlet også kunde foretrække en yngre Kannik eller måske endog vælge En, som ikke i Forvejen havde været ikke-residerende Kannik.

Den Mester Mattis, som Biskoppen anbefaler, er upåtvivlelig Mads Nielsen Høyne, der første Gang, såvidt jeg ved, nævnes 1514, da han var Kannik og Skolemester. Om han denne Gang opnåede at blive residerende, kan jeg ikke sige; men adskillige År senere var han det. Han overlevede Reformationen og blev en så bekjendt Mand i Byen, at hans Kannikresident fik Navn af Mads Højnes Gård, og den Gade, hvori den lå, i lang Tid kaldtes Mads Højnes Gade (nu Vogtergade). — Ærkedegnen, der, som man ser, må have stået i Spidsen for et Oppositionsparti i Kapitlet mod Biskoppen, var Mathias Marquardsen, der beklædte dette Embede fra 1507 til 1526. Før den Tid havde han været Gejstlig (Clericus) i Odense Stift og rimeligvis kongelig Skriver; thi det var han endnu 1508 (Kap. gl. Dok. 455), og 1518 havde han kongelige Oppebørsler (Suhms nye Saml. 1, 3, S. 189).

Karakteristisk er den Trusel, som Biskoppens Brev indeholder.

2. Om den Kannik i Ribe, som ikke kunde skrive.

Det er flere Gange bleven anført som et af de mærkeligste Exempler på vor katholske Gejstligheds Uvidenhed,

at der 1518 endog var en Kannik i Ribe, som ikke kunde skrive sit Navn. Sagen har forsåvidt sin Rigtighed, som der virkelig under et Kapitels-Statut af 22de April 1518, som de øvrige Kanniker have undertegnet, findes den Paa-tegning: Og fordi Her Nils Ebbesen Kannik ikke kunde skrive, har han stadfæstet forstående Statut med sit Segl. (»Et quia Dnus Nicolaus Ebbonis Canonicus scribere non potuit, præscriptum statutum sigillo suo proprioque confirmare voluerit«.)

Det forekommer os dog næsten utroligt, at en Kannik ikke skulde have kunnet skrive sit eget Navn, da jo dog de forskellige Kapitlers Statuter fordrede, at Enhver, der vilde vælges til Kannik, skulde have studeret ved et Universitet (efter Ribe Kapitels Statuter endog i 3 År), eller forpligte sig til et sådant Studium, førend han tiltrådte sin Plads i Kapitlet. I Statutet for Ribe Kapitel findes rigtignok en Undtagelse gjort til Fordel for de Adelige, hvis Betydning ikke er ganske klar, da Stedet hos Terpager (Ripæ Cimbr. S. 174) er forskrevet. Der tales også flere Gange om, at unge Adelige fik Kanonikater, uden at have Adkomst dertil ved deres Kundskaber; men selv om Niels Ebbesen var adelig, hvilket neppe var Tilfældet, så forekommer det mig utroligt, at man slet ingen Fordringer skulde have gjort på Kundskaber og Dannelse, når En var adelig.

Endnu mere utroligt bliver det, at Niels Ebbesen ikke skulde have forstået at skrive, når vi betragte, hvad vi ellers vide om Manden. Jeg har første Gang truffet ham nævnet År 1488 som Vikarius ved »vor Frue Kapel« i Domkirken (Rip. Cimb. 292) eller »lille vor Frue Alter«, som det benævnes i et Dokument af 1493, hvori han også nævnes som dets Vikarius (Kap. gl. Dok.). 1492 har han som Biskoppens General-Official i Forening med nogle Lægsmænd udstedt en Vidisse på nogle latinske Uddrag af Kapitlets gamle Jordebøger (Kap. gl. Dok. 390). Næste År træffe vi ham igjen som Præst og Bispens General-Official holdende Rettergang i Domkirkens Omgang og udstedende Tings-

vidne. (Smst. 629). Endnu 1496 har han beholdt sin Stilling som Official; men imidlertid har han fået et Kan-
nikedom. Nu vil man dog vistnok indrømme, at en Mand,
der var saa ulærd, at han ikke kunde skrive og altså vel
heller ikke læse (Skrift), vilde være aldeles uskikket til at
forestå et Æmbede, til hvis Gjerning det hørte at udstede
Dokumenter, og det endda tildels på Latin. Som Kannik
var han éngang Kirkeværge og aflagde 1513 Regnskab for sit
Værgemål (Ripæ Cimbr. S. 363). Også dette vilde have været
temmelig vanskeligt for en Mand, der ikke kunde skrive.
Jeg vil ikke fordølge, at Terpager fortæller, at han for
større Sikkerheds Skyld eftergav Kirken 140 fl , som han
mente, den var ham skyldig. Det kan således nok være,
at han ikke har særdeles dygtig til at føre Regnskaber;
men, uden at kunne skrive, havde han dog vist slet ikke
indladt sig på at føre dem. Ved Siden heraf fortjener det
neppe endnu at nævnes, at han nogle Gange forekommer
som deltagende i Udstedelsen af Dokumenter eller mødende
for Retten på Kapitlets Vegne.

Men, når vi jo dog have et fuldkommen avthentisk
Vidnesbyrd om, at han 1518 ikke kunde skrive, hvad nytte
så alle Indicier derimod? Jeg mener, at vi komme til det
Resultat, at, når han ikke kunde skrive det nævnte År, så
har det været på Grund af en legemlig Svaghed, hvoraf han
dengang led. Han døde senest i Begyndelsen af næste År; thi
han er den samme Niels Ebbesen, ved hvis Død det Kan-
nikdom var blevet ledigt, hvortil Iver Munk anbefalede sin
Skriver, M. Mattis. Det er således ikke urimeligt at antage,
at han det foregående År kan have været meget svag. —
Denne Forklaring af Ordene bestyrkes måske også ved de
latinske Ord »scribere non potuit«, som kun derved komme
til at stå i deres rette Betydning, medens det burde have
heddet »scribere nescivit«, hvis Meningen skulde være, at
han ikke forstod at skrive. Desværre er den Tids Latin
ikke så god, at man heraf kan hente noget afgjørende Bevis.

Uagtet jeg således vel ikke tør sige, at jeg har ført juridisk Bevis for, at Niels Ebbesen har kunnet skrive, tror jeg dog, at man navnlig i hans Stilling som General-Official vil finde en afgjørende Rimeligheds-Grund derfor. Da han begyndte som Vikarius, se vi desuden, at han ikke har været en ung Adelig, der ved Nepotisme har fået et Kanonikat, men at han derimod selv har måttet tjene sig op. Jeg tror også at have vist, at Udtrykket »scribere non potuit« meget vel kan forklares på en anden Måde, end hidtil er sket. Det skulde glæde mig, om jeg kunde skaffe den stakkels Mand Oprejsning i hans Grav for den Beskjæmmelse, som han så længe har måttet lide uforskyldt, og derved tillige afgnide en Plet, som fra ham af har bredt sig ud over den hele danske, katholske Gejstlighed, ja, om man vil, over hele Nationen.
